

LUPTELE DIN BANAT (SEPTEMBRIE 1944) OGLINDITE ÎN DOCUMENTE GERMANE

MONICA ANDONE

În septembrie 1944, ca rezultat direct al victoriei insurecției naționale armate antifasciste și antiimperialiste, asemeni altor zone întinse ale țării, Banatul a devenit teatrul unor violente ciocniri între unități ale Wehrmachtului și trupele române, lupte a căror intensitate a fost remarcabilă, îndeosebi în cea de-a doua decadă a acestei luni. Acțiunile amintite au constituit obiectul de investigație a numeroase studii și lucrări monografice sau memorialistice, fiecare dintre acestea aducând în circuitul istoriografiei românești un plus de date noi, prețioase pentru cunoașterea și înțelegerea corectă a faptelor. În cele ce urmează, îmi propun să prezint unele informații și concluzii rezultate dintr-o serie de documente germane studiate recent, care se referă la forțele Wehrmachtului aflate în zonă, la însemnătatea operativ-strategică acordată de conducerea militară germană unor comunicații din Banat ce conduc spre principalele regiuni industriale — Reșița, Anina, Timișoara —, precum și la concentrarea de forțe militare inamice și acțiunile acestora, menite a pune stăpânire pe zonele industriale amintite.

La sfârșitul lunii august 1944, competența operațională asupra Banatului revenea comandamentului teatrului de operații Sud-Est, care-și exercita autoritatea prin Grupul de armate „F“, comandat de general-feldmareșalul von Weichs, având ca șef de stat major pe generalul Kurt von Geitner¹. Potrivit ordinului dat de Hitler Grupului de armate „F“, de a păstra Banatul cu orice preț², în ideea consolidării ulterioare a defensivei pe lanțul carpatic, comandantul acestuia aprecia, la 1 și 2 septembrie 1944, că „în urma evoluției situației din România, flancul estic al Grupului de armate „F“ este acum de la Marea Egee pînă la Dunăre“³. Analizînd situația concretă, comandantul german constata următoarele: „... drumul de la București prin Craiova spre Belgrad este practic deschis pentru inamic. Strîmtoarea, de importanță decisivă, a defileului Dunării se află în mîinile armatei române“⁴, devenind astfel un „pericol direct pentru adîncimea flancului estic“⁵. Față de această apreciere lucidă, general-feldmareșalul von Weichs considera că misiunea principală a teatrului de operații Sud-Est — așadar a Grupului de armate „F“ — era de a „pune stăpînire printr-un atac pe defileul Dunării și a amenaja din punct de vedere genistic sectorul Negotin — Porțile de Fier, în vederea apărării defileului“⁶. Pentru asigurarea acestui deziderat strategic, comandamentul Grupului de armate „F“ avea în vedere să pună stăpînire cu orice preț pe defileul Dunării și pe comunicațiile Orșova-Lugoș-Timișoara, Vrșac-Timișoara, anihilînd zonele industriale de primă necesitate ale Banatului.

Pentru îndeplinirea misiunii ce i se încredințase, general-feldmareșalul von Weichs a constituit, la 9 septembrie 1944, un grup operativ, cu postul de comandă la Kovin (Iugoslavia), sub comanda generalului Willi Schneckenburger, pînă atunci șeful misiunii militare germane din Bulgaria⁷. În documentele operative, gruparea este întilnită sub denumirea „Grupul Schneckenburger”. Lui i s-au pus la dispoziție Grupul Behrends, avînd ca elemente de bază forțele Diviziei 4 politice — SS, Brigada 92 infanterie moto, sub comanda locotenent-colonelului Hillebrand, și Grupul Fischer, format din detașamentele Weyel și Schütze, Regimentul 2 Brandenburg și Compania 468 tancuri pentru misiuni speciale⁸. Grupul Fischer avea misiunea să pună stăpînire și să păstreze Valea Dunării și defileul Porților de Fier, îndeosebi zona Orșova, la intrarea Dunării în munți. Pe direcția Vrșac-Timișoara fusese destinat să opereze Grupul operativ Behrends, a cărui osatură o constituiau forțele Diviziei 4 poliție — SS⁹. Postul de comandă al acestui grup se afla, la 10 septembrie 1944, în localitatea Becicherecul Mare (Iugoslavia). Grupul era în mare parte format din elemente SS, provenind din grupul etnic german din Banat¹⁰. O fugară privire asupra hărții Banatului ne permite să constatăm că, prin acțiunile inițiate pe cele trei direcții principale — Valea Dunării (prima), Orșova-Timișoara (a doua) și Vrșac-Timișoara (a treia) —, comandamentul Grupului de armate „F” urmărea să stăpînească întreaga zonă industrială a acestei regiuni, cu cetatea ei de foc — Reșița —, și să asigure legătura strategică cu Grupul de armate „Ucraina de Sud”, care încerca, fără succes, să-și stabilească defensiva pe Carpații Meridionali. Pentru coordonarea acțiunilor terestre cu cele aeriene, Grupului Schneckenburger i-a fost pus la dispoziție Comandamentul Hagen¹¹, care avea, practic, sarcina să transmită la aviație cererile grupurilor operative terestre și să comunice eșaloanelor superioare informații obținute de la cercetarea aeriană în legătură cu desfășurarea operațiilor în diferitele zone ale Banatului.

Documentele germane referitoare la luptele purtate pe cele trei direcții confirmă — uneori, însă, infirmă — datele pe care le dețineam anterior în legătură cu unitățile germane angajate în conflict cu trupele române după 10 septembrie 1944, adică din momentul constituirii Grupului Schneckenburger. Precizez, deci, că nu este vorba de subunități, unități sau formațiuni germane surprinse de focul insurecției române din august 1944 căci, așa cum se știe, acestea fuseseră dezarmate și respinse pînă la sfîrșitul lunii august 1944. Întrucît pe Valea Dunării și la Porțile de Fier, îndeosebi la Orșova și la nord de ea, a acționat Grupul Fischer, voi prezenta cîteva referiri documentare la ambele direcții menționate, ele aflîndu-se în strînsă conexiune. Documentele confirmă starea de conflict la 11 septembrie, ora 21,10, cînd locotenent-colonelul Hillebrand, comandantul Regimentului 29 infanterie moto, se înfruntă cu trupe române la Moldova Nouă¹², capturînd 4 mitraliere grele și 3 ușoare. Era vorba de o companie din Regimentul 9 grăniceri, care a opus o dîrză rezistență trupelor germane agresoare. În ziua următoare, comandantul Grupului de armate „F”, general-feldmareșalul von Weichs, raporta Cartierului general al Fîhrelului că Regimentul 92 infanterie luptă în zonele Svinița și Moldova Nouă¹³. Totodată, locotenent-colonelul Hillebrand informa că rezistă pe aliniamentul Cărbunari-Răcășdia-Oravița, cerînd ajutoare¹⁴, în timp ce în zona Svinița era puternic angajat Regimentul 99 vînători de munte german¹⁵. În încleștarea violentă cu trupe ale Brigăzii 19 infanterie din ar-

mata română, ale Centrului de instrucție Tirol și Regimentului 9 grăniceri, ofensiva germană de pe Valea Dunării și din defileul Porțile de Fier era sistematic estompată, cu toate ajutoarele sosite în zonă.

La 13 septembrie generalul Geitner raportează eșalonului superior : „Situția este deosebit de gravă în sectorul Cazanelor“, după care ordonă Grupului Fischer — întărit cu subunități din Regimentul 2 Brandenburg, secția 202 tancuri și secția 863 antiaeriană — să ocupe urgent zona Orșova. „Brigada 92 infanterie moto să pornească în înaintare cât mai repede cu putință. Este de extremă importanță ca elementele de cercetare dirijate spre Orșova să apere tunelul“¹⁶. După cum se știe, trupele germane nu au obținut decât succese neesențiale și cu totul limitate. Ordinul de a ocupa defileul a fost repetat de generalul Fischer și de Schneckenburger și în zilele următoare. La 15 septembrie, generalul Fischer considera „obligatorie bararea principalului drum de comunicație al inamicului, de la Turnu Severin spre nord și est“¹⁷, iar ordinul dat la 17 septembrie, ora 9,45, evidențiază starea de neputință, ba chiar de panică a comandamentului german din zonă : „Este de cea mai mare importanță închiderea ieșirii de est din defileul Cazanelor ca și a șoselei și căii ferate Orșova-Timișoara. Stringent necesară luarea Orșovei de către Grupul de luptă Hillebrand, care, după îndeplinirea misiunii, va trebui păstrată cu orice preț“¹⁸. Din conținutul ordinului de mai sus rezultă clar că operația Grupului Fischer de a pune stăpînire pe Valea Dunării și a străbate prin Porțile de Fier transilvănene spre Timișoara a eșuat. La 19 septembrie, ora 19,30, unitățile germane au primit ordinul Grupului Schneckenburger de a-și părăsi pozițiile. De fapt, Grupul Fischer a fost înfrînt prin acțiunile eroice ale trupelor române, care, în ultimele două zile (15—16 septembrie) ale intervalului studiat, au cooperat și cu unitățile sovietice sosite în zonă.

Lupte deosebit de violente s-au desfășurat la vest de Timișoara, unde trupele române s-au opus cu înverșunare inamicului pe direcțiile Jimbolia-Timișoara și Vrșac-Timișoara. Aici acționa Grupul Behrends. La 12 septembrie, această grupare a primit misiunea să atace cu detașament înaintate spre Timișoara, asigurînd spațiul Gătaia-Voiteg-Ciacova, să pună stăpînire în cel mai scurt timp pe oraș și pe zona industrială a acestuia¹⁹. Continuînd luptele, grupul urma să facă joncțiunea cu forțele germano-ungare care acționau la Arad. „Se cere stringent — menționează un ordin al general-feldmareșalului von Weichs — stabilirea legăturii cu Corpul 4 armată ungar de la Arad“²⁰. Misiunile stabilite de Grupul de armate „F“ îndreptățesc violența luptelor pentru luarea orașului și zonei Timișoara, iar apărarea acestora prin eroica luptă a trupelor române constituie o pagină de istorie de un înalt patriotism. Aici, ca și în spațiul Porților de Fier, Grupul Behrends și întreaga Divizie 4 poliție — SS au suferit înfrîngerile grele, neîndeplinindu-și misiunea de luptă ce li se încredințase. Acțiunile lor s-au caracterizat printr-o permanentă stare de eșec și de panică, surprinse fidel în documentele menționate. Susțin afirmația prin cîteva exemple.

După înfrîngerile suferite la 13 septembrie, comandantul Grupului Behrends cere generalului von Geitner, șeful de stat major al Grupului de armate „F“, aprobarea ca la 14 septembrie, după amiază, „să mai încerce o dată“ atacul asupra Timișoarei²¹, cerînd sprijin în acest scop. Grupul de armate asigură, prin locotenent-colonelul Duensing, ofițerul de legătură

pe lângă Divizia 4 poliție-SS, că se va acționa cu o nouă grupare pe direcția Vrșac-Timișoara : „Comunicați (lui Behrends, n.n.) că generalul Schmedes are misiunea să atace astăzi, după amiază, cu o grupă operativă dinspre Vrșac spre Timișoara, iar mâine în zori cu o altă grupare dinspre Becicherec“²². Documentele studiate nu confirmă aceste promisiuni. Dimpotrivă, analiza situației făcută în seara zilei de 14 septembrie la statul major al Grupului de armate „F“ reafirmă starea de panică : „Operația Timișoara, pregătită foarte minuțios de comandamentul Grupului operativ Behrends, va trebui declanșată în orice condiții în noaptea de 14/15 septembrie, pentru a clarifica în felul acesta, în sfârșit, situația în zona Timișoara, a grăbi învăluirea trupelor române de acolo și a ajunge la o coordonare cu înaintarea forțelor ungare prin Arad“²³. Vizînd o victorie „indiscutabilă“ în zona Timișoara, general-feldmareșalul von Weichs avea în vedere „să concentreze ulterior Divizia 4 poliție-SS cît mai repede posibil în sudul Banatului, să alcătuiască imediat o grupare puternică de asalt, cu care, exploatînd un eventual succes al Grupului Behrends, să înainteze, în funcție de situație, spre Lugoj, pentru a lua în stăpînire căile de acces spre munții din zonă“²⁴. În ziua următoare, acest „punct de vedere“ se transformă în ordinul nr. 4736/41 în care se precizează : „Divizia 4 poliție-SS, întărită, stabilește neîntîrziat legătură cu părți din Corpul 4 armată ungar la Arad și cu Grupul de armate „Ucraina de Sud“ prin statul major al Corpului 14 german de legătură, de pe lângă Comandamentul Corpului 4 ungar aflat la Békescsaba“²⁵. În urma înfrîngerilor suferite, soldate cu un eșec evident, general-feldmareșalul von Weichs transmite generalului von Buttlar, șeful secției operații a Grupului de armate „F“, în seara zilei de 16 septembrie, un ordin de luptă în care panica este evidentă : „Divizia 4 poliție-SS să ia în stăpînire neîntîrziat Timișoara, să stabilească legătura cu unitățile ungare aflate în zona Arad. Este necesară o acțiune energetică. Să se urgenceze cu toate mijloacele concentrarea celorlalte forțe de luptă. Cît mai repede posibil divizia să-și direcționeze toate elementele în spațiul Timișoara“²⁶.

După cum vă este cunoscut, cu toate eforturile depuse, trupele germane nu au reușit să înfrîngă rezistența de fier a ostașilor români, ajutați de forța morală și materială a maselor populare timișorene. Informațiile din cîteva documente precum că orașul a fost cucerit de trupe aparținînd Diviziei 4 poliție-SS sînt neîntemeiate. Timișoara nu a fost ocupată. Dealtfel, la 17 septembrie, ora 20, comandantul Grupului de armate „F“ menționa în raportul trimis O.K.W.-ului : „Puternica rezistență inamică (așadar, românească, n.n.) la limita sudică și vestică a Timișoarei împotriva atacurilor Diviziei 4 poliție-SS și a Grupului operativ Behrends împiedică luarea în stăpînire a orașului pînă la orele tîrzii ale după amiezii . . . Neîndoielnic, inamicul vrea să dețină cel mai important nod de comunicație din vestul României“²⁷. Drept urmare, la ora 21, comandamentul Grupului de armate „F“, von Weichs, transmite marilor unități Directiva I, prin care ordonă replierea forțelor sale din această zonă pe un aliniament nou : „Împreună cu Grupul operativ Behrends din subordine, divizia apără linia Denta-Voiteg-Jebel-Săcălaz-Becicherecul Mic și împiedică înaintarea inamicului spre vest. Succesul obținut în timpul zilei va trebui păstrat prin acțiuni de siguranță de proporții reduse ; prin concentrarea forțelor locale, apărarea va fi dusă din mișcare, modelînd pe parcurs un nou front de apărare, cu centrul de greutate de ambele părți ale Timișoarei“²⁸. De la

această dată — așadar, 17 septembrie 1944, ora 21 — operațiile militare din spațiul Timișoara încetează, iar prin sosirea trupelor sovietice ele se deplasează în afara teritoriului național.

Datorită importanței sale strategice, Banatul a fost, în septembrie 1944, în întregimea lui, teatrul unor confruntări înverșunate, în care s-au ciocnit — mai cu seamă în a doua decadă a lunii — importante forțe ale Wehrmachtului cu forțele române amintite. Misiunea ordonată de Grupul de armate „F”, Grupurilor operative Fischer, Behrends și Diviziei 4 poliție-SS nu a fost îndeplinită. Banatul a rămas pînă la sfîrșit în stăpînirea forțelor române — militare și civile —, care l-au apărat cu eroism și abnegație, dovedind încă o dată nețărmurita lor dragoste pentru pămîntul străbun.

NOTE

- ¹ **Kriegstagebuch der O.K.W. (Wehrmachtführungsstab)**, vol. 4, partea a II-a, Bernard und Graefe Verlag für Wehrwesen, Frankfurt a.M., 1961, p. 1081 (În continuare, sursa se va cita K.T.B./O.K.W.).
- ² **Direcția generală a Arhivelor Statului, Fond Microfilme S.U.A.** rola 116, cadrul 155. (În continuare, sursa se va cita Rola 116).
- ³ Rola 116, cadrul 44.
- ⁴ *Idem*, cadrul 42.
- ⁵ *Idem*, cadrul 44.
- ⁶ *Idem*, cadrul 42.
- ⁷ K.T.B./O.K.W., p. 868.
- ⁸ Rola 226, cadrele 21 și 22.
- ⁹ Rola 116, cadrul 561.
- ¹⁰ **Tessin, Georg : Verbände und Truppen der deutschen Wehrmacht und Wafren SS im zweiten Weltkrieg 1939—1945**, Mittler und Sohn, Frankfurt a.M., 1965, vol. II, p. 83.
- ¹¹ Rola 226, cadrul 629.
- ¹² Rola 226, cadrul 68.
- ¹³ Rola 116, cadrul 485.
- ¹⁴ Rola 226, cadrul 9.
- ¹⁵ *Idem*, cadrul 68.
- ¹⁶ *Idem*, cadrul 9.
- ¹⁷ *Idem*.
- ¹⁸ *Ibidem*.
- ¹⁹ Rola 116, cadrul 485.
- ²⁰ *Idem*, cadrul 588.
- ²¹ *Idem*, cadrul 594.
- ²² *Idem*, cadrul 565.
- ²³ *Ibidem*.
- ²⁴ *Ibidem*.
- ²⁵ *Idem*, cadrul 615.
- ²⁶ *Idem*, cadrul 654.
- ²⁷ *Idem*, cadrul 756.
- ²⁸ *Idem*, cadrul 690.